

Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı (Bahar 2007, s.147-161)

BOZCAADA BAĞCILIĞINDAKİ GELİŞMELER, SORUNLAR VE ÖNERİLER

DEVELOPMENTS, PROBLEMS AND SUGGESTIONS ON THE VINICULTURE OF BOZCAADA

Alper DARDENİZ

Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

Elman BAHAR

Yrd. Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

Levent ŞİMŞEK

Ziraat Mühendisi, Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü

ÖZET

Çanakkale İli, toplam 6.489 hektar bağ alanıyla ülkemizdeki bağ alanlarının % 1.8'ine sahip olup, Bozcaada'nın Çanakkale İli bağ alanları içerisindeki payı ise % 17.2 düzeyinde bulunmaktadır. Bozcaada, Çanakkale İli'ne bağlı 39° 48' kuzey paraleli ile 26° 02' doğu meridyeni arasında bulunan bir ilçemizdir. Çanakkale İli gibi, Bozcaada'nın bağcılık tarihi de oldukça eskidir. Bozcaada da, yakın bir geçmişe kadar adanın 1/3'ünü oluşturan yaklaşık 18.500 dekar bağ alanı, 1997 yılında 10.850 dekara kadar gerilemiş, 2001 yılında ise yeniden artış eğilimine girerek 11.170 dekara ulaşmıştır. Bu artış son bir kaç yıl içerisinde de devam etmiş ve bağ alanları 2005 yılı verilerine göre 11.850 dekara kadar yükselmiştir. Mevcut bağ alanlarının çoğu, alçak ve orta yüksek gövdeli goble yöresel terbiye sistemi ile tesis edilmişlerdir. Bozcaada bağlarının yarısından fazlasını Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi (% 54) oluşturmaktadır. Bu çeşidi sırasıyla Karasakız (Kuntra) (% 42), Vasilaki (% 3) ve Cardinal (% 1) üzüm çeşitleri izlemektedir. Ancak son yıllarda, ada ile özdeşleşmiş olan Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidinden bir kaçış yaşanmakta ve çeşidin yetiştirilme alanları hızla gerilemektedir. Karalahna, Amasya, Italia, Atasarısı, Uslu, Yalova İncisi, Alphonse

Lavelée, Cabernet Sauvignon, Merlot, Gamay, Chardonnay ve Kalecik Karası gibi sofralık ve şaraplık çeşitler ise adada mevcut bulunan ve yaygınlaşma eğiliminde olan diğer üzüm çeşitlerini oluşturmaktadırlar. Son yıllarda, Gökçeada-Bozcaada Kırsal Kalkınma ve İskan Projesi, Bozcaada Bağcılığını Geliştirme Projesi, Bağ Entegre Mücadele Araştırma Uygulama ve Eğitim Projesi ile Organik Tarım Projesi gibi Bozcaada bağcılığını yaşatması planlanan projelerin birbiri ardına hayata geçirilmeye başlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, önemli bir kültüre sahip olan Bozcaada bağcılığı halen bir takım sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu makalede, Bozcaada bağcılığındaki gelişmeler ile sorunlar ve çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bozcaada, bağcılık, üzüm

SUMMARY

Çanakkale Province, with a total of 6.489 ha vineyards comprehends the 1.8 % of the vineyards in Turkey and the rate of Bozcaada's vineyards among Çanakkale Province is 17.2%. Bozcaada, that is located in Çanakkale, between the 39°48' north latitude and 26°02' east latitude, has a total of 42 km² area with no village other than the district center. The viniculture history of Bozcaada is quite old, just like in Çanakkale. The grape bunches on the coins found in Bozcaada and the grape bunch and leaf motives on the 150-200 year old tombs in the castle left from the Greek of Turkish citizens, prove this fact. Almost 18.500 da vineyard in the near past that formed the one third of the island, decreased to 10.850 da in 1997 and increased again in 2001 by reaching an area of 11.170 da. This rise continued in the last few years and according to the data of 2005 the vineyards increased to 11.85 da. The climate of Bozcaada has the typical characteristic of an island and a transition climate. The island has a mild climate in the winters and a cool climate in the summers according to the central district of Çanakkale with this structure. The vineyards that first come into mind in Bozcaada are the Ova, Çayır and Sulubahçe locations. Most of the present vineyards are established with the goble local cultivation system that has a low or medium height. The 'Bozcaada Çavuşu' variety forms more than half (54%) the grape vines of Bozcaada, followed by the Karasakız (Kuntra) (42%), Vasilaki (Anadolu Yapıncağı) (3%) and Cardinal (1%) grape varieties. However, there is an escape from the Bozcaada Çavuşu grape variety in the recent years and therefore the growing area of this variety keeps decreasing. The varieties both for wine and for table grape such as Karalahana, Amasya, Italia, Uslu, Yalova İncisi, Alphonse Lavelée, Cabernet Sauvignon, Merlot, Gamay, Chardonnay and Kalecik Karası have mostly spread in the island and some of them are in the inclination to spread. While winter pruning is made on February and March in Bozcaada, soil tillage is made with the present hand milling cutter. In the island where barnyard manure is not widespread, cultivation is made under arid conditions after 2-3 years following the sowing stage because of the limited water resources. The Çavuş grape is marketed at the beginning of August to the "Istanbul Fresh Fruit and Vegetable Market-Place", inside small wooden crates, through the Cooperative of Bozcaada Development. When the Karakız grape variety which is the fertilization plant of Çavuş

grape, reaches the 11-12 baumé degree; they are treated for dry wine production at the Talay Wining Co. Ltd., Ataol Wining Co. Ltd., Yunatçılar Wining Co. Ltd. and at the new established Corvus Wining Co. Ltd. in the island. In the recent years, it has been observed that the projects planned to revitalize the Bozcaada viticulture, such as the Gökçeada-Bozcaada Rural Development and Settlement Plan, Bozcaada Viticulture Development Plan, Vine Integrated Management Research Application and Education Plan and Organic Agriculture Plan have begun to come into life. Besides, Bozcaada that has an important viticulture still comes across to some problems on this subject. In this article it is aimed to propose developments, problems and suggestions on the viticulture of Bozcaada.

Key words: Bozcaada, viticulture of Bozcaada, grape

Bozcaada Bağcılığı ve Gelişmeler

Çanakkale İli, toplam 6.489 hektar bağ alanıyla ülkemizdeki bağ alanlarının % 1.8'ine sahip olup, Bozcaada'nın Çanakkale İli bağ alanları içerisindeki payı ise % 17.2 düzeyinde bulunmaktadır (Anonim, 1998/a). Bozcaada, Çanakkale İli'ne bağlı, 39° 48' kuzey paraleli ile 26° 02' doğu meridyeni arasında bulunan, toplam 42 km² yüz ölçümüne sahip ve köyü bulunmayan bir ilçemizdir (Anonim, 1996; Anonim, 1998/b). Çanakkale İli'ndeki gibi, Bozcaada'nın bağcılık tarihi de oldukça eskidir. Bozcaada'da bulunan paraların üzerinde üzüm salkımlarının yer alması ve kalesindeki rumlardan kalma 150-200 yıllık bazı mezar taşlarının üzerinde üzüm salkım ve yaprağı motiflerine sıklıkla rastlanması, bunu bize kanıtlamaktadır.

Adanın sahip olduğu yüzölçümünün dağılımı incelendiğinde; 1.478 hektarının tarım arazisi, 115 hektarının orman arazisi, 712 hektarının mera ve otlak alanlar, 1.075 hektarının tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan arazi, 296.5 hektarının tarıma elverişsiz arazi (taşlık-çorak arazi) ve 83.5 hektarının ise yerleşim alanı olduğu görülmektedir (Anonim, 2004). Bozcaada halkının geçim kaynakları arasında küçükbaş hayvancılık, sebzeçilik, balıkçılık ve turizm önemli bir yer tutmaktadır. Bozcaada'da 1.500 dekar alanda tarla bitkileri tarımı, 950 dekar alanda zeytincilik, 250 dekar alanda sebze üretimi ve 230 dekar alanda ise meyvecilik yapılmaktadır (Anonim, 2004). Ancak adanın tarihi kadar eski olan bağcılık, halen adanın en önemli geçim kaynağının başında yer almaktadır (Dardeniz, 2002). Bozcaada'nın en yüksek noktası olan 192

rakamlı Göktepe'ye çıkıldığında, mevcut bağ alanlarını net bir şekilde görebilmek mümkün olmaktadır.

Bozcaada da, yakın bir geçmişe kadar adanın 1/3 ünü oluşturan yaklaşık 18.500 dekar bağ alanı, 1997 yılında 10.850 dekara kadar gerilemiş, 2001 yılında ise artış eğilimine girerek 11.170 dekara ulaşmıştır. Bu artış son bir kaç yıl içerisinde de devam etmiş ve 2005 yılı verilerine göre Bozcaada'nın yüzölçümünün % 28,2'si olan 11.850 dekara kadar yükselmiştir. Halen bu bağ alanlarından 1.575 ton/yıl sofralık, 3.780 ton/yıl şaraplık üzüm üretilmektedir (Dardeniz, 2002; Anonim, 2005).

Mevcut bağ alanlarının çoğu, alçak ve orta yüksek gövdeli goble yöresel terbiye sistemi ile tesis edilmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden bir tanesi, Bozcaada'nın yıllık 500 mm'ye ancak ulaşan oldukça düşük bir yağış rejimine sahip olmasıdır. Düşük oranda bulunan yüksek sistem bağları ise tek ve çift kollu sabit kordon terbiye sistemleri oluşturmaktadır (Dardeniz, 2002). Bozcaada'nın iklimi ada ve geçiş iklimlerinin tipik özelliklerini taşımakta, bu yapısıyla kışın Çanakkale merkez ilçeye göre daha ılıman, yazın ise daha serin olmakta, oransal nem miktarı da ortalama % 73 ile yüksek bir düzeyde seyretmektedir (Anonim, 1997). Oransal nemin yüksek olması, başta Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi olmak üzere, adada yetiştirilmekte olan bütün çeşitlerde kabukların incelmeye ve üzüm kalitesinde artışlara yol açmaktadır.

Bozcaada'daki Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi yetiştirilen alanlarda yapılan bir araştırmada, toprakların bünye ve pH yönünden asma için uygun, ancak organik madde açısından fakir durumda oldukları tespit edilmiştir. Yine toprakların % 40'ı potasyum bakımından fakir ve tamamı alınabilir fosfor bakımından orta ve fakir grupta yer almışlardır. Fe ve Mn da, toprakların neredeyse tamamında kritik değerlerin altında bulunmuştur (Müftüoğlu ve ark., 2001). Mevcut üzüm bağlarında, filoksera zararlısının (*Viteus vitifolii* Fitch.) adaya girmesinin ardından önce Rupestris du Lot, daha sonra ise 5 BB Amerikan asma anaçlarının kültür çeşitlerine anaç olarak kullanımı yaygınlaşmıştır. Bozcaada'da, aşılı köklü asma fidanı ile tesis edilen bağlar sınırlı olup, kültür çeşitleri, anaç dikiminden 2 yıl sonra yarma aşısı ile asma anaçlarının üzerine aşılanmaktadır (Dardeniz, 2002). Bağ alanları içerisindeki mevcut boşlukların doldurulması da aynı yöntemle yapılmakta, kültür çeşitleri, anaç dikiminden 2 yıl sonra yarma aşısı ile asma anaçlarının üzerine

aşılantadırlar. Bu uygulama özel bir ihtimam gerektirdiğinden, ada genelinde böyle yetiştirilen omcalara Meremet (Merhamet) ismi verilmektedir (Dardeniz, 2002).

Bozcaada'daki bağ alanları adanın kuzey-kuzeybatı istikametinde bulunan Çayır, Kumbağlar, Boyalık, Kapusuz Bayırı, Kuruçeşme, Azmak, Hacı Musa, Aterindamı, Deliliman, Ova, Sulubahçe ve Başağa gibi belli başlı mevkiilerde bulunmaktadır. Ancak ilk akla gelenler Ova, Çayır ve Sulubahçe mevkiileri olmaktadır. Bozcaada bağlarının yarısından fazlasını Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi (% 54) oluşturmakta, Bu çeşidi sırasıyla Karasakız (Kuntra) (% 42), Vasilaki (Anadolu Yapıncağı) (% 3) ve Cardinal (% 1) üzüm çeşitleri izlemektedir. Karalahna, Amasya, Italia, Atasarısı, Uslu, Yalova İncisi ve Alphonse Lavelée üzüm çeşitleri de, yetiştirilmekte olan diğer önemli çeşitleri oluşturmaktadırlar (Dardeniz, 2002). Son bir kaç yıl içerisinde ise başta Cabernet Sauvignon olmak üzere Merlot, Gamay, Chardonnay ve Kalecik Karası gibi kaliteli şarap veren yerli ve yabancı üzüm çeşitlerinin kalemleri de adaya girmeye başlamış, yeni bağların neredeyse tamamı bu yeni çeşitler ile tesis edilmişlerdir. 2000-2001 yılları içerisinde, bu üzüm çeşitlerine ait toplam 13.000 gözden fazla aşı kaleminin adaya gönderildiği bilinmektedir (Dardeniz, 2002). Bu miktarlar, 2003 ve 2004 yıllarında da artmaya devam etmiştir.

Adadaki goble terbiye sistemi ile kurulmuş bağların büyük kısmı 140 cm x 140 cm aralık ve mesafe ile tesis edilmişlerdir. Ancak son yıllarda, ortadaki bağ sıraları iptal edilmek suretiyle 280 cm x 140 cm gibi aralık ve mesafeler de kazandırılmaya başlanılmıştır. Adadaki işgücünü ekonomik olarak kullanmak ve ilkbahar geç donlarına karşı bir tedbir olmak üzere, bağlarda kasım ayı içerisinde aralama budama yapılmakta, bu uygulama ile yıllık dallar 5-7 göz üzerinden kısaltılmaktadır (Dardeniz, 2002). Kış budamasının tarihi ise genellikle şubat ve mart aylarına rastlamaktadır. Ancak, babalık (tozlayıcı) olarak kullanılan çeşitlerdeki (Karasakız, Vasilaki) budama, bir örnek çiçeklenmenin sağlanabilmesi amacıyla Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidinden daha erken (1 ay) bir tarihte yapılmaktadır. Adadaki mevcut üzüm çeşitleri itibariyle, genellikle 1-3 göz üzerinden kısa budama gerçekleştirilmektedir (Dardeniz, 2002).

Bozcaada bağlarında toprak işleme, 1970'li yılların başında adaya getirilmiş olan el frezeleri kullanılarak yapılmaktadır. Genellikle ahır gübresinin kullanımı çok yaygın değildir. Bağcılık, su kaynaklarının da sınırlı olması nedeniyle, dikimi izleyen ilk 2-3 yılın ardından kurak şartlar altında sürdürülmektedir. Kış budaması ve hasat gibi bazı yoğun zamanlardaki işgücü açığı ise genellikle Bayramiç İlçesi'nden sezonluk yevmiyeli işçiler tutularak karşılanmaktadır (Dardeniz, 2002).

Çavuş üzüm çeşidine babalık çeşit olarak kullanılan çeşitlerin başında gelen Karasakız (Kuntra) üzüm çeşidi, 11-12 bome derecesine ulaştınca, adadaki Talay Şarapçılık A.Şti., Ataol Şarapçılık Koll. Şti. ve Yunatçılar Şarapçılık Koll. Şti.'lerinde işlenerek sek şarap yapımında değerlendirilmektedir. Bu tesisler, 1998 yılından itibaren aldıkları devlet desteği ile çelik soğutucu tanklar, şişeleme, mantarlama, etiketleme ve paketleme gibi eksikliği duyulan bazı modern ünitelere sahip olmuşlardır (Dardeniz, 2002; Dardeniz ve Güven, 2003). Bozcaada'daki bu mevcut şarap fabrikalarına, 2003 yılı itibariyle Corvus Şarapçılık A.Ş.'de eklenmiş, bu şirket, kalite şarap veren çeşitler ile yeni bağ tesisleri (350 da) gerçekleştirmiştir. Bozcaada'daki şarap fabrikalarının sayısının, 2006 yılı üretim sezonunda açılacak 2 yeni fabrikayla birlikte önce 6'ya, 2007 yılında ise 8'e ulaşması beklenmektedir. Bunun yanısıra, 2006 yılı için hazırlıkları yapılan ve Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Ortaklığı Projesi ile giderlerinin yarısı hibe yoluyla karşılanacak olan 1 adet pekmez ve 1 adet reçel imalathanesinin de, 2007 yılı içerisinde faaliyete başlayacağı öngörülmektedir (Anonim, 2004).

Bozcaada bağlarının büyük kısmını kaplayan Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi, İtalya'da bir dönem yetiştirilen Prensese isimli yöresel bir üzüm çeşidi olup, ilk olarak Rodos Adası'na, 100 yıl kadar önce de Bozcaada'ya getirildiği bilinmektedir (Dardeniz, 2002; Anonim, 2004). Ancak, dişi çiçekli olması nedeniyle tozlayıcı (babalık) çeşide ihtiyaç göstermesi ve yetiştiriciliğinin güç olması nedeniyle nazlı bir üzüm çeşidi olarak bilinmektedir. Bu çeşide, Bozcaada'da Karasakız (Kuntra) ve Vasilaki (Anadolu Yapıncağı) üzüm çeşitleri 1/6 ve 1/4 oranlarında babalık çeşit olarak kullanılmaktadırlar. Bazı yıllarda, çiçeklenme döneminde sert esen rüzgarlar ile yağış, Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidindeki tane tutumunu azaltarak üzüm verim ve kalitesini

düşürebilmektedir. Bu üzüm çeşidi, serin poyraz rüzgarlarının direkt etkisi altında bulunan Ova ve Çayır gibi kuzey mevkilerde daha geç bir tarihte hasat edilmektedir. 1. kalitedeki salkımlar, goble omcalarının güney ve batı taraflarına bakan ilk salkımlarından elde edilmekte, iyi bir yılda böyle salkımların taneleri iri ve lekesiz olmaktadır. Çok sık veya çok seyrek tane tutmuş olan, ya da üzerinde çok fazla lekesi bulunan salkımlar ise 2. kalite salkımlar olarak değerlendirilmektedir (Dardeniz, 2002). Çavuş üzümü, ağustos ayının başından itibaren Bozcaada Kalkınma Kooperatifi aracılığı ile küçük tahta kasalar içerisinde, İstanbul Yaş Meyve ve Sebze Hali'ne pazarlanmaktadır. Üzümün bir miktarı ise Bozcaada ile Çanakkale İl merkezi ve ilçelerinde pazara sunulmaktadır. Önceki hasat dönemlerinde günde 4-5 kamyon ile sevkiyat yapılırken, yetiştirilme alanlarının da azalması nedeniyle son yıllardaki sevkiyatın günlük 2-3 kamyonu kadar düştüğü görülmektedir (Dardeniz, 2002). 2005 yılı içerisinde, Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi İstanbul Yaş Meyve ve Sebze Haline 1,30 YTL/kg'dan pazarlanmış, ancak masraflar düşüldüğünde yetiştiricilerin eline ancak 0,50-0,60 YTL/kg civarında bir kar geçmiştir.

Bozcaada'da, kimyasal ilaçların insan sağlığı ve çevre üzerine olumsuz etkilerini azaltarak, hastalık ve zararlılarla ekonomik ve ekolojik bir mücadelenin yapılabilmesi amacıyla, Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından, Bağ Entegre Mücadele Araştırma Uygulama ve Eğitim Projesi adıyla bir proje yürürlüğe konulmuştur. Proje kapsamında mildiyö (*Plasmophora viticola*), külleme (*Uncinula necator*) ve salkım güvesi (*Lebosia botrana* Schiff.)'ne karşı erken uyarı istasyonundan alınan veriler değerlendirilerek yetiştiricilere ulaştırılmakta, erken önlemler sayesinde ekonomik bir mücadelenin yapılabilmesi amaçlanmaktadır (Anonim, 2004). 2005 yılı vejetasyon dönemi içerisinde, Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından külleme'ye 5, mildiyö'ye 4 ve salkım güvesi'ne karşı 3 defa ilaçlama önerisinde bulunulmuştur.

Bozcaada'daki SİT uygulaması, 1.500 m²'nin üzerindeki bağ arazilerinin şahıslar tarafından satın alınarak, bağ evleri inşa edilmesi suretiyle delinebilmektedir. Bu arazilerin üzerine inşa edilen evlerin sadece yazlık olarak kullanılmaları (yılda 1 ay) neticesinde ve kalifiye elemanların da yetersizliği yüzünden, bazı bağlar bakımsız kalarak üretime katkıda bulunamamaktadır (Dardeniz, 2002; Dardeniz ve ark., 2005). Bununla birlikte, böyle atıl durumdaki bakımsız bağlar, hastalık ve zararlıların diğer

bağlara yayılmasına neden olmaktadır. Bakımsız bağlarla mücadele amacıyla 2005 yılı mart-nisan ayları içerisinde Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından yapılan kontrollerde, toplam 250 adet farklı parsel ve 950 da büyüklüğündeki bağ alanının atıl durumda olduğu belirlenmiştir. Bunun ardından, bakımsız bağların sahipleri belirlenerek adreslerine ulaşılmış, bakımsız bağlarını sökmeleri veya bakımlarını yaptırmaları istenerek, Zirai Mücadele Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanmasının planlandığı kendilerine tebliğ edilmiştir. Bu sayede, 2005 yılı itibariyle yaklaşık 500 da bakımsız bağın köklenmesi, bir kısmının da bakımlarının yaptırılması sağlanabilmiştir. Bu konudaki çalışmalar, Bozcaada Kaymakamlığı'nın da desteğiyle halen devam ettirilmektedir (Anonim, 2005).

Bozcaada bağ alanlarının bir bölümünde organik tarım uygulanması gündemdedir. 2004 yılında gerçekleştirilmesi planlanan bu proje, personel ve kaynak yetersizliği nedenleriyle uygulanamamıştır. Bozcaada'da organik bağcılığa geçmek için müracaat eden yetiştiricilerin sayısı 30'u, toplam bağ alanı miktarı ise 1.000 dekarı bulmaktadır. Olumlu sonuçların alınması halinde, 3 yıllık bir ön denemenin ardından, ada genelindeki mevcut bağların büyük bölümünde organik tarıma geçilebileceği öngörülmektedir (Anonim, 2004). 2006 yılı mart ayından itibaren, Bozcaada Kaymakamlığı Mahalli İdare Başkanlığı ve Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nün bütçelerinden yeterli desteğin sağlanması ile 3.200 dekar bağda organik tarıma geçilmesi planlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, Bozcaada'da 20 kursiyerin katıldığı bir organik tarım kursu da düzenlenmiştir. Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nce, yetiştiricilere 14.500 YTL tutarında 36.250 kg organik gübre dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca, salkım güvesi mücadelesinde kullanılan 35.000 YTL değerindeki feromon yayıcı kapsüllerin, organik bağcılık yapmak için başvuran üreticilere nisan 2006 içerisinde bedelsiz olarak dağıtılması hedeflenmektedir. Yine nisan ayı içerisinde, organik tarım sertifikasyonu yapan bir şirket ile anlaşma imzalanması ve yaklaşık 3.500 Euro tutacak olan sertifikasyon bedeli ile birlikte, yetiştiricileri yönlendirmek üzere çalıştırılması planlanan danışmana ödenecek bedelin, yine Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nce karşılanması düşünülmektedir (Anonim, 2006).

Bozcaada'da bağcılığının geliştirilmesi ve devamı için, devletçe yürütülen büyük bir bağcılık projesi daha bulunmaktadır. Gökçeada-Bozcaada Kırsal Kalkınma ve İskan Projesi kapsamında, Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nce yeni bağ tesis edecek olan yetiştiricilere karşılıksız

olarak asma fidanı, demir direk ve galvanizli tel temin edilmektedir. Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü tarafından yürütülen ve eski ve yaşlı bağların yerlerine yeni bağ tesisini amaç edinen bu projeye 2000 yılından itibaren hız verilmiştir. Ancak, yüksek sistem bağlar için 2003 yılında dağıtımı yapılması gereken galvanizli tel ve demir direklerin dağıtımı, ödenek yetersizliği nedeniyle yapılamamıştır. Ayrıca 2003 yılında başvurusu yapılan, 2004 yılında ise dağıtılması planlanan ve 202 da'lık bağ alanının ihtiyacı olan 70.000 adet Amerikan asma anacından, yine ödenek yetersizliği nedeniyle ancak 16.000 adedi temin edilerek dağıtımı yapılabilmektedir. Çizelge 1'de, 1996-2004 yılları arasında tesis edilen bağ alanları ile fidan miktarları sunulmuştur (Anonim, 2004).

Çizelge 1. Yıllar itibariyle kurulan bağ alanları ile fidan miktarları

Yıllar	Alan (da)	Fidan Mik.(ad.)	Terbiye Sistemi
1996	55	9.250	Yüksek
1997	168	32.365	Yüksek
1998	104	36.800	Yüksek
1999	131	38.000	Yüksek
2000	16.6	8.080	Goble
	112	26.420	Yüksek
2001	20.6	9.900	Goble
	75.7	16.755	Yüksek
2002	53.7	23.500	Goble
	38.750	157.9	Yüksek
2003	40.5	16.950	Goble
	142	37.450	Yüksek
2004	33.6	16.000	Goble
	24,8	5.525	Yüksek
Toplam	165	74.430	Goble
Toplam	970.4	241.315	Yüksek
G.Toplam	1135.4	315.745	

2004 yılı aralık ayında, Bozcaada Kaymakamlığı Mahalli İdare Başkanlığı ile Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nün ortaklaşa başlattığı Bozcaada Bağcılığını Geliştirme Projesi kapsamında, ücretleri 2005 yılı kasım ayında ödenmek üzere 54.750 adet 1103 P köklü Amerikan asma fidanı, Cabernet Sauvignon, Merlot, Öküzgözü ve Kalecik Karası üzüm çeşitlerine ait toplam 8.360 adet aşılı köklü asma fidanı ve 31.500 adet (mayıs 2005) kaplı asma fidanı yetiştiricilere ulaştırılmıştır (Anonim, 2005). Bu projenin dışında, yetiştiricilerin kendi girişimleriyle adaya getirmiş oldukları 15.000 adet köklü Amerikan asma fidanı ve 8.000 adet kaplı asma fidanı daha mevcut bulunmaktadır. Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nün 2005 yılı başında mevcut proje kapsamında getirdiği 16.000 adet fidan da buna dahil edildiğinde, son 1 yıl içinde Bozcaada'ya toplam 133.650 adet fidan girişinin yapılmış olduğu belirlenmiştir. Bu rakam, ülkemizde bir yılda üretilen asma fidanı toplamının yaklaşık % 5'ini oluşturmaktadır. Bozcaada'ya girişi gerçekleşen bu asma fidanlarıyla, yaklaşık 450 dekarlık alanda bağ yenilenmesi ve yeni bağ tesisleri gerçekleştirilmiş bulunmaktadır (Anonim, 2005).

Getirilen kaplı fidanlarla, Bozcaada Kaymakamlığı'na tahsis edilen 16 dekarlık arazi üzerine, 7 farklı yerli ve yabancı şaraplık üzüm çeşidinden oluşan bir adaptasyon bağı tesisi yapılmıştır. Bu çeşitler Öküzgözü, Boğazkere, Chardonnay, Cabernet Franc, Shiraz, Kalecik Karası ve Narince üzüm çeşitleridir. Ayrıca Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü, 2.5 dekarlık alanda, toplam 10 çeşitten oluşan yeni bir sofralık üzüm deneme bağı da tesis etmiş bulunmaktadır (Anonim, 2006).

Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidinin erken hasadı sonucunda meydana gelebilecek olumsuzlukların önüne geçebilmek amacıyla, Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nce % SÇKM'yi ölçen 3 adet el refraktometresinin alımı yapılmış ve yapılan kontrollerde Bozcaada'da yeterli olgunluğa erişmeden hasat edilmiş olan üzümlerin satışının önüne geçilmiştir.

Geçen yıl maddi imkansızlıklar nedeniyle yapılamayan geleneksel Bozcaada Bağbozumu Festivali, Bozcaada Kaymakamlığı'nın da desteği ile 08.09.2005 tarihinde yeniden gerçekleştirilmiş, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile Namık Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyelerinin de katıldığı bir panel ile yöre yetiştiricilerine bağcılık konusunda değerli bilgiler verilmiştir.

Bağcılığın Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Bozcaada'da, tarıma elverişli olduğu halde kullanılmayan 10.750 dekar alan bulunmakta olup (Anonim, 2004), bu arazilerin tarıma ve özellikle de bağcılığa açılması planlanmaktadır. Ancak Bozcaada'da, farklı 2-3 sınıf üst toprağın varlığı dikkati çekmektedir. Bu nedenle, bağcılığın geliştirilmesine yönelik önlemlerin belki de en başında, büyük bir proje kapsamında mevcut bağlar ile tarıma açılması öngörülen yeni alanlarda mevkilere göre toprak ve yaprak analizlerinin yapılması gelmektedir. 0-30, 0-60 ve 0-90 cm derinliklerden alınacak olan toprak örneklerinin analizleri sonucunda, adadaki mevkiler bazında uygun anaç ve çeşit seçimi ile birlikte, besin maddesi noksanlıklarının da tespiti yapılmış olacaktır. Bundan sonraki aşamada ise yetiştiricilik, terbiye sistemleri, hastalık ve zararlılarla mücadele, kültürel uygulamalar, hasat ve pazarlama gibi diğer sorunların çözümü amaçlanmalıdır.

Bozcaada'da yaygın şekilde kullanılmakta olan mevcut el frezeleri toprağı hep aynı seviyeden işledikleri için, toprakta zamanla bir pulluk tabanı meydana gelmektedir. Bu durum, omcalar tarafından suyun kök bölgesine uygun şekilde alımını engellediğinden, kısıtlı miktarda yağış alan adada, toprağı farklı derinliklerden işleyecek yeni alet ve ekipmanların dizaynının yapılması gerekli görülmektedir.

Yeni tesis edilen yüksek sistem bazı bağlarda 1.5 m. x 1.0 m. gibi sıra arası ve üzeri mesafelerin uygulanmaya başlandığı dikkati çekmektedir. Şaraplık üzüm çeşitlerinde, omcalar arasındaki rekabeti arttırarak kaliteyi yükseltebilmek için sık dikim tercih edilmelidir. Ancak, uygulanacak sıra arası ve üzeri mesafeler üzüm çeşidine, yetiştiriciliğın amacına, adanın mevkiine, eğimine, adadaki alet ve ekipmanlar ile araştırma sonuçlarına göre belirlenmelidir.

Bozcaada'da külleme ve mildiyö erken uyarı istasyonları mevcuttur. Bozcaada'da yapılan tespitler sonucunda, bazı bağların çevresinde bağın hava almasını engelleyebilecek yoğunlukta ağaç ve çalılarının bulunduğu, ayrıca bir çok bağda da kış budamasından kalan budama artıklarının imha edilmeksizin bağ kenarında bekletildikleri görülmüştür. Bütün bu faktörler adadaki külleme yoğunluğunu arttırdığından, bu yıl olduğu gibi külleme için uygun iklim şartlarının oluştuğı senelerde daha dikkatli davranılmalı, omcaların hava almalarının temini için yaz budamalarına gereken önem gösterilmelidir. Bununla birlikte bağların çevresindeki

ağaç ve çalılar temizlenmeli, budama artıkları ise daha kış döneminde yakılarak imha edilmelidir. Bozcaada'da, omca üzerinde uzun süre bekletilen üzümlerde kurşuni küf (*Botrytis cinerea* Pers.) mantarı da oldukça sık görülerek üzümlerin çürümesine yol açmaktadır. Bu mantar, salkım güvesi mücadelesinin iyi yapılamadığı bağlarda zararlının oluşturduğu yara yerlerinden girerek, özellikle sık taneli üzüm çeşitlerinin salkımlarında çürümeler yapmaktadır. Bozcaada bağlarında da görülen ölükol hastalığı için kış ilaçlaması ile birlikte iyi bir mildiyö mücadelesi yapılmalıdır. Ölü kol ile bulaşık baş ve kollar kış budamasında en son budanmalı, budama aletleri alkol veya ispirto ile dezenfekte edilmelidir.

Yabancı turistler, kendilerinde de yaygın olarak üretilen üzüm çeşitlerinin şaraplarını ülkemizde de içmeyi çok fazla arzu etmemektedirler. Bu nedenle, kendi yöresel üzüm çeşitlerimiz ön plana çıkartılarak, yerli ve yabancı üzüm çeşidi şaraplarıyla yapılacak kupaj çalışmalarına da yer verilmesi önerilebilir.

Yüksek sistem bağıklık, dişi çiçek yapısına sahip olan Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi dışındaki diğer erdişi çiçekli çeşitlerin hepsinde teşvik edilip desteklenmelidir. Yüksek sistem bağlarda, özellikle yüksek verim ve kalite sağlayan tek ve çift kollu sabit kordon terbiye sistemlerinin tercih edilmeleri avantajlı olabilir. Ancak bu sistemlerdeki gövde yüksekliği, adadaki iklim şartları da göz önünde bulundurularak araştırma sonuçlarına göre belirlenmelidir.

Son yıllarda, renkli üzüm çeşitleri beyaz çeşitlere kıyasla daha fazla talep edilip daha yüksek fiyatlardan alıcı bulabilmektedirler. Bunun nedeni, renkli üzüm çeşitlerindeki antioksidan maddelerin beyaz çeşitlere göre daha yüksek olmasıdır. Örneğin, kansere karşı koruyucu olduğu bilinen Resveratrol, kırmızı üzüm çeşitlerinin kabuk ve çekirdeklerinde beyaz çeşitlere nazaran 10 kat daha yüksektir. Bu nedenle, yeni plantasyonlarda renkli üzüm çeşitlerine daha fazla yer verilmelidir. Ancak, beyaz üzüm çeşitlerindeki azalış sonucunda gen kaynaklarımızın bir bölümünün zamanla kaybolması söz konusu olabileceğinden, dikkatli ve ölçülü bir üretim planlamasına gidilmesi gereklidir. Bu kapsamda, Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidinden kaçışın önüne geçilmesi de son derece önemlidir. Bakımının zahmetli olmasının yanı sıra, üst üste yaşanan

verim düşüklüklerinin de, bu üzüm çeşidinin yetiştirilme alanlarının azalmasına yol açmış olabileceği düşünülmektedir. Ancak Bozcaada'nın, Bozcaada Çavuşu üzüm çeşidi ile özdeşleştiği unutulmamalı, yetiştiricilik ve pazarlama ile ilgili mevcut sorunların çözümü sağlanmaya çalışılmalıdır.

Renkli (kırmızı) çeşitlerden olan Cardinal üzüm çeşidi, Bozcaada'da son yıllarda daha da önem kazanmaya başlayan sofralık bir çeşittir. Bozcaada'da, 1 gözden kısa budama gerçekleştirilen omcalardan yüksek bir kalite elde edilmekte, gece-gündüz ısı farkları nedeniyle Antosiyanin renk pigmentlerinin de çalışmasıyla, son derece iyi bir renk oluşumu ve yüksek % SÇKM birikimi sağlanabilmektedir. Çok talep edilerek yüksek fiyattan alıcı bulabilmesi ve adada kalite yapması nedeniyle, Cardinal üzüm çeşidi yetiştirilen alanların artırılmasının yerinde bir uygulama olacağı düşünülmektedir.

Bozcaada'daki bağlarda, çoğu zaman ihmal edilen yaz budamalarına gereken özen gösterilmelidir. Şaraplık veya sofralık çeşitlerde yüksek doğuşun gerçekleştiği yıllarda somak, tane ve salkım seyreltmesine gidilerek üzümün kalitesi yükseltilmelidir. Özellikle uzun salkım oluşturan sofralık çeşitlerde, dünyada çok yaygın olan bir uygulama ile salkım uçları belirli oranlarda kesilerek salkım eninin genişletilmesi, tanelerin irileştirilmesi ve bir örnek salkımların elde edilmesi amaçlanmalıdır.

Ülkemizde bulunan 37 adet standart üzüm çeşidinde klon seleksiyonu çalışması yürütülmüş ve bunlardan 24'ünün seleksiyonları tamamlanmıştır. Bozcaada'da kurulacak olan yeni plantasyonlarda Amasya Beyazı, Bozcaada Çavuşu, Karasakız, Hafız Ali, Kozak Beyazı, Müşküle, Yapıncak, Kalecik Karası ve Semillon gibi üzüm çeşitleri için, verim ve kalite yönünden üstün olan klonların kalem ve fidanları tercih edilmelidir.

Bozcaada'daki üzüm çeşitlerinde yapılan erken hasat, ürün ve fiyat kayıplarına neden olmaktadır. % SÇKM miktarlarının el refraktometresi yardımıyla ölçülmesi, mevcut sorunun çözülmesini sağlayacaktır. Bu amaçla, Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü'nce el refraktometreleri temin edilmiş bulunmaktadır. Böylece üzüm çeşitlerinin olgunlukları takip edilerek, en uygun hasat tarihinin belirlenmesi de mümkün olabilecektir.

Ülkemiz, yaklaşık 80.000 ton civarındaki sofralık üzüm ihracatını Rusya ve Almanya başta olmak üzere daha çok Avrupa ülkelerine yapmaktadır. En önemli ihraç çeşidimiz ise Sultani Çekirdeksiz'dir. Adadaki üretimde, dış ülkelere ihracat şansı bulunan Autumn Royal (9 g), Alphonse Lavellée (8-9 g), Barlinka, Crimson Seedless, Italia, Red Globe (12-14 g) ve Thompson Seedless (Uzun, 2004) gibi, özellikle geç turfanda sofralık üzüm çeşitlerine de yer verilmeye başlanması gerekmektedir.

Bunun yanısıra, Bozcaada'daki genç neslin de bağcılığı sürekli kılmak için özendirilmesi ve gerekli tedbirlerin alınarak adadaki istihdamın arttırılması gereklidir.

Kaynakça

- Anonim**, 1996. Bozcaada (Tenedos) Türkiye Broşürü. Seyhan Grafik Sanatlar Müdürlüğü Matbaası, s 6-9.
- Anonim**, 1997. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Türkiye İklim Kataloğu. DMİGM Yayını. Ankara.
- Anonim**, 1998/a. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü Ham Verileri.
- Anonim**, 1998/b. Çanakkale Tanıtım Projesi, Çanakkale Valiliği. Gaye İç ve Dış Tic. A.Ş., s 120, Çanakkale.
- Anonim**, 2004. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü Brifing Dosyası. Bozcaada.
- Anonim**, 2005. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Bozcaada Tarım İlçe Müdürlüğü Faaliyet Raporları. Bozcaada.
- Anonim**, 2006. İlçe Tarım Müdürlüğü 2005-2006 Yılı Çalışmaları.Bozcaada.
- Dardeniz, A.**, Kaynaş, K., Ateş, F., 2001. Çanakkale İli Bağcılığı'nın Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Bahçe Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 1-2. s 25-35. Yalova.
- Dardeniz, A.**, Güven, S., 2003. Karasakız Üzüm Çeşidinin Çanakkale Ekonomisindeki Yeri ve Önemi İle Başlıca Değerlendirilme Şekilleri. Ekin Dergisi. Türk-Koop. Ekin. Yıl: 7, Sayı: 26. s 62-68.
- Dardeniz, A.**, Şeker, M., Uslu, A., Yücel, Z., 2005. Çanakkale İli Bağcılığının Mevcut Durumu, Gen Kaynakları Potansiyeli, Bağcılığın Ekonomiye Olan Katkıları ve Son Gelişmeler. ÇOMÜ Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı. Sayı 3, Mart. s 246-254. Çanakkale.
- Müftüoğlu, N.M., Demirer, T., Ateş, F.**, 2001. Bozcaada İlçesi'nde (Çanakkale) Bozcaada Çavuşu Yetiştirilen Alanlarda Beslenme Problemlerinin Belirlenmesi. Türk Koop. EKİN.
- Uzun, İ.**, 2004. Dünya Sofralık Üzüm Ticareti ve İhracata Elverişli Sofralık Üzüm Çeşitleri. Hasad; Aylık Gıda, Tarım ve Hayvancılık Dergisi. Yıl: 20 (231): 48-52.